

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Формування моральних якостей у дітей
дошкільного віку за допомогою
мультфільмів**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконала: студентка 2 курсу 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Косенко Тетяна Вікторівна

Керівник к. пед. н., доцентка Чабан О.В.

Рецензент вихователь вищої категорії Державної
установи «Дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) (м. Херсон) Національної
поліції України Вовкогон Л.А.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ ЯК ЗАСОБУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ	7
1.1. Зміст морального виховання дітей дошкільного віку	7
1.2. Сутність і зміст морального виховання дітей дошкільного віку	10
1.3. Виховний потенціал мультфільмів в моральному розвитку дітей середнього дошкільного віку	13
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ПОШУКОВА РОБОТА ПО ВИКОРИСТАННЮ МУЛЬТФІЛЬМІВ У ПРОЦЕСІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ	17
2.1. Організація дослідно-пошукової роботи	17
2.2. Діагностика рівня морального розвитку дітей на констатуючому етапі дослідно-пошукової роботи	20
2.3. Організація і проведення дослідно-пошукової роботи з підвищення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів	31
2.4. Діагностика рівня морального розвитку дітей на контрольному етапі дослідно - пошукової роботи	35
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	
ДОДАТОК А	
ДОДАТОК Б	
ДОДАТОК В	
ДОДАТОК Г	
ДОДАТОК Д	
ДОДАТОК Е	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні перед суспільством надзвичайно гостро стоїть проблема морального виховання дітей різного віку. У багатьох дітей спотворені уявлення про моральні якості, такі як: доброта, милосердя, великодушність, справедливість, громадянськість і ін. Ми все частіше спостерігаємо приклади дитячої жорстокості, агресивності по відношенню один до одного, по відношенню до близьких людей. У сучасному суспільстві все рідше зустрічаються прояви любові і добра, співчуття. Діти все частіше не можуть побудувати дружні відносини, домовитися про спільні дії в грі і побуті.

У даний час однією з задач педагогів і фахівців дитячих освітніх закладів стає відбір і раціональне використання різноманітних засобів і методів виховання моральних якостей особистості. Одним з таких засобів, є використання мультфільмів в роботі з дошкільнятами.

Аналіз ряду психолого-педагогічних і мистецтвознавчих досліджень (Л.І. Баженова, Г.Н. Козак, С.М. Ейзенштейн, М.І. Яновський), а також робіт ряду мультиплікаторів (Ю.Б. Норштейн, І.П. Іванов) дозволяють стверджувати: мультфільм – один з найбільш унікальних інструментів впливу на дитину завдяки використанню особливого художнього прийому – змішання фантастичного і реального. Дошкільнята дуже вразливі, і не завжди можуть відрізнити «Дійсність від створінь уяви», тому діти починають довіряти мультфільму, приймаючи його як частину реальності, сприймати ті життєві цінності і установки, які в ньому містяться.

Вплив мультиплікаційних фільмів на розвиток особистості дитини вивчали такі дослідники, як: А.Ф. Бурухіна, М.В. Корепанова, О.В. Куніченко, А.Ф. Лалетіна, Н.Є. Марков, І.Я. Медведєва, Е.А. Тупічкіна, Н.В. Олійник, і ін. За твердженням дослідників мультфільми демонструють дитині наслідки недотримання моральних норм, прояви людських пороків, вчать тому, які покарання можуть слідувати за

неправильними діями і до яких позитивних результатів привести правильні вчинки. [24, 26, 30, 32].

Виявлені протиріччя дозволили позначити дослідження, що полягає у пошуці шляхів вдосконалення морального виховання дітей середнього дошкільного віку, засобами мультиплікаційних фільмів.

У рамках вивчення даної проблеми була визначена **тема** кваліфікаційної роботи «Формування моральних якостей у дітей дошкільного віку за допомогою мультфільмів»

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконала згідно з науково-дослідною теми кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності сучасного педагога дошкільної та початкової освіти» (державний реєстраційний номер 0117U003762).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально вивчити виховний потенціал мультфільмів в моральному вихованні дітей середнього дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: процес морального виховання дітей середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження: мультфільми як засіб морального виховання дітей середнього дошкільного віку.

У відповідності з визначеною метою дослідження були поставлені наступні **завдання:**

1. розглянути зміст і сутність морального виховання у психолого-педагогічній літературі;
2. виявити особливості морального розвитку дітей середнього дошкільного віку;
3. визначити виховний потенціал мультфільмів в моральному вихованні дітей середнього дошкільного віку;

4. визначити наявний рівень морального розвитку у дітей експериментальної та контрольної груп;

5. розробити педагогічний проект по використанню мультфільмів в моральному вихованні дітей середнього дошкільного віку та здійснити його апробацію.

Методи, які використовуються в ході дослідження: вивчення філософської, психологічної та педагогічної літератури; загальнонаукові методи теоретичного дослідження (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення); проєктивно-експериментальні методи (проєктування і моделювання педагогічних об'єктів); емпіричні методи (спостереження, бесіда, експеримент); методи збору, обробки та подання результатів дослідно-експериментальної роботи.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в розкритті теоретичних аспектів змісту морального виховання дітей дошкільного віку, аналізі виховного потенціалу мультфільмів в моральному розвитку, показі особливостей підвищення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів.

Практична значущість дослідження полягає в розробці та реалізації педагогічного проекту, спрямованого на підвищення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку з досліджуваної теми.

Апробація дослідження. Базові положення кваліфікаційної роботи оприлюднені в публікації «Формування моральних якостей у дітей дошкільного віку за допомогою мультфільмів» [52] й обговорені під час IV Міжнародної науково-практичної конференції «MODERN DIRECTIONS OF SCIENTIFIC RESEARCH DEVELOPMENT» (28-30 вересня 2021 року Чикаго, США) та на засіданні кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти під час попереднього захисту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ ЯК ЗАСОБУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Зміст морального виховання дітей дошкільного віку

Термін «моральність» бере своє початок від слова мораль. У перекладі латинської, *moralis* – мораль. На думку Ю.К. Бабанського, звичаї представляють собою еталони і норми, якими керуються люди в своїй поведінці, в своїх повсякденних вчинках.

«Подобаються не вічні і не незмінні категорії, вони відтворюються силою звички мас, підтримуються авторитетом громадської думки, а не правовими положеннями» [2, с.155].

У філософській, психолого-педагогічній літературі поняття «Моральність» і «мораль» не використовуються диференційовано, а постають як синоніми.

У «Словнику з педагогіки» Г.М. Коджаспірова і А.Ю. Коджасірова поняття моральності зведено до поняття мораль. «Мораль – сукупність норм і принципів поведінки людини по відношенню до суспільства і інших людей; найдавніша форма громадської свідомості; соц. інститут, що виконує функції регулювання поведінки людини» [17, с.87].

Л.А. Григорович дав таке визначення «моральність» – це особистісна характеристика, що об'єднує такі якості і властивості, як: доброта, порядність, дисциплінованість, колективізм » [9, с.104].

І.С. Мар'єнко позначив «моральність – як невід'ємну сторону особистості, що забезпечує добровільне дотримання нею існуючих норм, правил, принципів поведінки. Вони знаходять вираз у ставленні до Батьківщини, суспільства, колективу, окремих людей, до самого себе, праці і т.д.» [31, с.7].

Моральність є складовою частиною комплексного підходу до виховання особистості. «Формування моральності є не що інше, як переклад моральних норм, правил і вимог у знання, навички та звички поведінки особистості і їх неухильне дотримання» – пише І.Ф. Харламов [44, с. 381].

Моральність, звичаї поведінки буквально з моменту народження стають змістом виховання. Дитина застає в суспільстві певну систему моральних норм, а виховання – пристосовує її до них. У процесі соціалізації дитина вчиться регулювати свою поведінку на основі моральних норм. Моральна норма може спонукати дитину до певних вчинків і дій, а може і забороняти або застерігати від них [29].

Поняття «моральне виховання» всеосяжно. Воно пронизує всі сторони життєдіяльності людини. Саме тому видатний педагог сучасності В.О. Сухомлинський, розробивши виховну систему про всебічний розвиток особистості, вважав, що її системоутворююча ознака – моральне виховання. «Серцевина морального виховання – розвиток моральних почуттів особистості». Він вважав, що з малих років важливо виховувати почуття дитини, вчити її співставляти власні бажання з інтересами інших [40, с. 29].

«Моральне виховання в дошкільному віці необхідно, так як саме в цьому віці закладаються моральні якості дошкільнят». Формування моральних цінностей у дітей надавав величезне значення в своїй педагогіці К.Д. Ушинський. Моральне виховання, по його думку, має бути нерозривно пов'язане з розумовим і трудовим вихованням дітей. Дуже високо оцінював моральне виховання Л.М. Толстой: «з усіх наук, які повинна знати людина, найголовніша є наука про те, як жити, роблячи якомога менше зла і як можна більше добра» [11].

На сучасному етапі розвитку педагогіки існує велика кількість дослідників, які вивчали моральне виховання дітей дошкільного віку (Є.

Белякова, Р.С. Буре, Н.А. Зоріна, С.А. Козлова, Л. В. Коломійченко, Т.А. Куликова, М.Г. Яновська та ін.).

Л.В. Коломійченко і Н.А. Зоріна розглядають моральне виховання як цілеспрямовану, змістовно наповнену, технологічно вибудовану, організаційно оформлену, результативну взаємодію педагога з дітьми, що сприяє формуванню моральної вихованості » [19].

На думку Л.В. Коломійченка і Н.А. Зоріної основними завданнями морального виховання є:

- розвиток соціально моральної мотивації, потреб і соціальних емоцій, які спонукають поведінку дитини і її взаємодії з однолітками.
- формування елементарної системи етичних уявлень як орієнтовною основи соціально орієнтованої і комунікативної діяльності вихованців
- збагачення та узагальнення соціально - морального досвіду дітей, поведінкових і комунікативних умінь.
- розвиток самостійності та ініціативності вихованців в здійсненні морального вибору, моделювання різних стратегій поведінки і спілкування в середовищі однолітків.
- сприяння становленню основ морального самосвідомості.

Б.С. Братусь виділяє три групи завдань морального виховання дітей середнього дошкільного віку:

- формування морального свідомості дитини як системи моральних уявлень, понять, суджень [5].

С. А. Козлова і Т.А. Куликова в своєму навчальному посібнику розглядають зміст морального виховання за наступним смисловими блоками:

- виховання гуманності як якості особистості;
- виховання працьовитості, вміння і бажання працювати;
- виховання патріотизму, громадянськості;
- виховання колективізму [18].

В енциклопедичному словнику «гуманізм» розглядається як визнання цінності людини, як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей [47]. Гуманізм як моральна якість може виявлятися тільки по відношенню до інших. Дитина, взаємодіючи з навколишнім світом, з дорослими і однолітками повинна прийти до розуміння сенсу добра, совісті, правдивості, а зробити це можливо через ознайомлення з елементарними нормами моралі, через особистий приклад дорослого. На це в своїх дослідженнях вказують Р.С.Буре, Н.В.Коломіна, Н.Г.Мусс і ін. [23, 33].

Виховання основ патріотизму і громадянськості – одна з найважливіших складових морального виховання дошкільнят. Почуття патріотизму багатогранно за своєю структурою і змістом. У нього входять відповідальність, бажання і вміння працювати на благо Вітчизни, берегти і примножувати багатства Батьківщини, гамма естетичних почуттів і ін. [18].

Реалізація завдань і змісту морального виховання дітей дошкільного віку забезпечується використанням різноманітних педагогічних методів і засобів. Методи морального виховання – це своєрідний інструмент в руках вчителя, вихователя. Вони виконують функції організації процесу морального розвитку і вдосконалення особистості, управління цим процесом. За допомогою методів морального виховання здійснюється цілеспрямований вплив на учнів, організується і направляється їх життєдіяльність, збагачується їх моральний досвід [50].

Є.Г. Белякова об'єднує кошти морального виховання дітей дошкільного віку в кілька груп:

- художні засоби (література, образотворче мистецтво, музика, кіно і ін.);

- природа, що дає можливість викликати у дітей гуманні почуття, бажання піклуватися про тих, хто слабший; формувати у дитини впевненість в собі;

- власна діяльність дітей (гра, праця, художня діяльність), необхідна для виховання практики морального поведінки;

- навколишня обстановка, яка стає засобом виховання почуттів, уявлень, поведінки, тобто активізує весь механізм морального виховання [3].

І.Ф. Харламов вважає, що моральним слід вважати таку людину, для якої норми, правила і вимоги виступають як її власні погляди і переконання, як глибоко осмислені і звичні форми поведінки [44].

Таким чином, моральне виховання – безперервний процес, спрямований на оволодіння людьми правилами і нормами поведінки. Моральний розвиток дитини посідає провідне місце в формуванні всебічно розвиненої особистості, має великий вплив на розумовий і фізичний розвиток, на трудову підготовку і на виховання естетичних почуттів і інтересів.

1.2. Особливості морального розвитку дітей середнього дошкільного віку

Моральний розвиток особистості досить тривалий процес, який може тривати все життя, але початок він бере саме в дошкільному віці.

У дошкільному віці створюються найбільш сприятливі умови для морального розвитку дітей. У роботах Д.Б. Ельконіна, Л.С. Виготського, П.І. Божович, А. В. Запорожця вивчалася проблема становлення базису моральності особистості, і було встановлено, що сенситивним періодом для її становлення є період дошкільного віку. У дошкільному віці дитина опановує прийнятими в суспільстві нормами і правилами поведінки, відкриває їх соціальне значення, набуває практичний досвід моральної

поведінки, привласнює способи і форми взаємодії з дорослими і однолітками [4,14].

Середній дошкільний вік (4-5 років), з точки зору Л.І. Божович, відрізняється підвищеною сприйнятливостю до соціальних впливів, тому завдання дорослого як «провідника» - визначити, чому, як і коли вчити дитину, щоб її адаптація до людського світу була ефективною [4].

В.І.Логінова зазначає, що в середньому дошкільному віці у дітей зростає прагнення наслідувати дорослому в своїй поведінці. Поступово поведінка дорослого стає для дитини 4-5 років зразком, яку вона все більш усвідомлено наслідує. Виникають первинні етичні уявлення на основі засвоєння правил поведінки і відповідних моральних оцінок дорослих [12].

У середньому дошкільному віці у дітей відбуваються значні зміни в стосунках з іншими дітьми: підвищується кількість контактів дошкільнят, пов'язаних з їх бажанням розділити з іншими дітьми переживання. Діти активно звертаються один до одного по самим різним причинам, підтримують один одного. Крім цього у дитини зароджується потреба у визнанні і повазі з боку інших дітей, що нерідко стає причиною дитячих конфліктів. Д.В. Єремєєва, Т.П. Хрізман відзначають наступні особливості взаємодії дітей середнього дошкільного віку:

Хлопчики, порівняно з дівчатками, характеризуються частотою і інтенсивністю негативних емоційних реакцій (злість, агресія, бажання помститись), вони частіше, ніж дівчатка, стримують прояви емоцій, особливо емоції страху і образи, але при цьому в більшій мірі потребують в емоційному участі і підтримки. Хлопчики більше уваги приділяють діловому партнерству і взаємодії, ніж дівчатка;

Дівчата, порівняно з хлопчиками, характеризуються частіше нестійкістю настрою, примхливістю, підвищеної уразливістю, тривожністю; вони більш схильні до страхів. Дівчата в більшій мірі приділяють увагу емоційному аспекту міжособистісних відносин і своїм

почуттям; вони більш схильні демонструвати свої емоції перед оточуючими [13].

З точки зору Л.І. Божович, до 5 років у дитини активно розвивається емоційна сфера. Почуття дитини починають набувати соціальної спрямованості, стають більш стійкими і керованими, зростає роль слова в їх регулюванні [4].

В.І. Логінова зазначає, що на четвертому-п'ятому році життя у дитини вперше з'являються зачатки почуття обов'язку. Це пов'язано з формуванням найпростіших моральних уявлень щодо того, що добре і що погано. Виникають переживання задоволення, радості при вдалому виконанні своїх обов'язків і засмучення при порушенні встановлених вимог. Подібного роду емоційні переживання виникають головним чином у взаєминах дитини з близькою їй людиною і поступово поширюються на більш широкий круг людей. Зачатки почуття обов'язку у дошкільника невіддільні від його дій і вчинків, що здійснюються при виконанні тих моральних вимог, які пред'являються дитині в сім'ї і в дитячому саду. Причому спочатку вони проявляються лише в процесі дій і тільки пізніше - до їх скоєння, як би емоційно передбачаючи подальше поведінка [12].

У посібнику В. Г. Нечаєвої позначені завдання морального виховання, які повинні вирішуватися в середньому дошкільному віці:

- виховання моральних почуттів;
- формування умінь, навичок і звичок культурної поведінки;
- формування взаємовідносин з дорослими і однолітками ;
- формування дбайливого ставлення до речей;
- розвиток у дітей стійкості і цілеспрямованості в діяльності;
- розвиток у дітей інтересу до праці батьків та оточуючих дорослих;
- розширення кола моральних уявлень і знань дітей [35].

Таким чином, завдання і зміст морального виховання дітей 4-5 років направлені на поступове формування елементів моральної

поведінки, почуттів і свідомості дитини і зачіпають різні області її взаємодії з навколишнім: відносини дитини з дорослими, однолітками, з предметним світом [42]. Головний напрям роботи з морального виховання полягає в тому, щоб надати даними відносинам позитивний, гуманістичний характер, виховати у дитини звичку виконувати вимоги дорослого і поступово зробити моральні тенденції переважаючими в її відносинах до навколишнього світу. Дитина навчається підкоряти свої бажання вимогам дорослого, з'являються основи почуття відповідальності за доручену справу, результат якого важливий для оточуючих, формується цінне для морального розвитку дитини прагнення бути корисним оточуючим дорослим, проявляти увагу і турботу про однолітків.

Продуктивність процесу морального виховання залежить від використовуваних педагогом педагогічних засобів, їх адекватності як віковим можливостям морального розвитку дитини дошкільного віку, так і програмно-цільовим і змістовним компонентів виховного процесу. Одним з ефективних засобів морального виховання дітей середнього дошкільного віку є мультфільми.

1.3. Виховний потенціал мультфільмів в моральному розвитку дітей середнього дошкільного віку

На процес освоєння і застосування дошкільнятам сукупності моральних норм і цінностей в системі соціальних відносин надає вплив величезна кількість факторів, і зокрема сім'я, однолітки, педагоги, ігри, освітня діяльність і т.д. В останні десятиліття в якості одного з провідних чинників міцно закріпилося вплив інформаційного середовища на підростаюче покоління. Серед сучасного різноманіття медіа-засобів особливо відзначені мультиплікаційні фільми, привабливі і цікаві для дітей дошкільного віку [24].

Аналіз ряду психолого-педагогічних і мистецтвознавчих досліджень (Л.І. Баженова, Г.Н. Козак, С.М. Ейзенштейн, М.І. Яновський), а також робіт ряду мультиплікаторів (Ю.Б. Норштейн, І.П.Іванов) дозволяють стверджувати: мультфільм - один з найбільш унікальних інструментів впливу на дитину, завдяки використанню особливого художнього прийому - змішання фантастичного і реального.

Вплив мультиплікаційних фільмів на розвиток особистості дитини вивчали такі дослідники, як: А.Ф. Бурухіна (розвиток умінь цілепокладання з використанням мультиплікаційних фільмів), Ж.В.Мацкевіч, Р.Г. Казакова (розвиток образотворчого творчості в малюванні дошкільнят під впливом мультиплікаційного кіно), Е.А.Тупічкіна, Н.В.Олейнік (формування глядацької культури в процесі перегляду мультфільму).

Дослідженню виховного потенціалу мультфільмів в моральному розвитку дітей дошкільного віку були присвячені роботи: М.В. Корепанова, О.В. Куніченко, А.Ф. Маркова, І.Я. Медведєвої. Дослідники стверджують, що мультфільми досить ефективно виховний засіб: вони демонструють дитині самі різні способи спілкування і взаємодії з навколишнім світом, формують еталони гарного і поганого поведіння. Сюжети і образи персонажів мультфільмів виступають трансляторами моральних норм і цінностей [24, 26, 30, 32].

Однак, як стверджує А.А. Немирич, більшість педагогів схильні ставитися до перегляду мультфільмів виключно як до розваги і заповнення дозвілля дітей. Якщо мультфільм містить анти виховний потенціал або не адекватний віку дитини, то його вплив може привести до негативних результатів [34].

Таким чином, мультиплікаційний фільм, відповідний перерахованим вище вимогам може виступати в якості засобу морального виховання дітей.

Також для того, щоб моральне виховання проходило ефективніше О.В. Куніченко, вивчаючи особливості впливу мультфільмів на моральне виховання дошкільників, виділила шість ситуацій, які оптимально допомагають дитині зрозуміти і сприйняти моральні цінності, закладені в мультфільмі. Ситуації контакту дитини з мультфільмом представляють собою цілісний процес особистісного розвитку дошкільника, який здійснюється при активній підтримці дорослого.

- ситуація свідомого сприйняття і розуміння мультфільму, що включає постановку питань, стимулювання дитячих висловлювань і інтерпретації відбуваються подій з метою актуалізації механізмів усвідомлення і розуміння того, що відбувається на екрані, виховання так званого вербального сприйняття. В основі ситуації – перегляд мультфільму з подальшим його обговоренням, що дозволяє доповнити, збагатити і узагальнити отриману дитиною інформацію.

- ситуація виділення морального змісту мультфільму або окремих його епізодів, що сприяє виробленню моральних оцінок, розуміння мотивів поведінки героїв. Педагог залучає увагу дошкільнят до розбору і аналізу фрагментів, які несуть в собі моральний сенс, з допомогою обговорення, методу інсценування, інтерактивних прийомів оцінювання дитиною епізоду, героя, вчинку [26].

Педагогічний супровід перегляду дозволяє дитині отримати досвід співпереживання, створює передумови для формування зачатків художнього смаку і здібності до самоідентифікації та рефлексії власного поведінки.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що цілеспрямоване і системне використання мультфільмів сприяє моральному розвитку дітей дошкільного віку, за умови правильного їх відбору для використання і відповідність цілям і задачам морального виховання.

На першому етапі дослідно-пошукової роботи нами була вивчена сутність і зміст морального виховання дітей дошкільного віку, виявлені особливості морального розвитку дітей середнього дошкільного віку, а також визначено виховний потенціал мультфільмів в моральному розвитку дітей середнього дошкільного віку.

Під моральним вихованням розуміється цілеспрямована, змістовно наповнена, технологічно вибудована, організаційно оформлена, результативна взаємодія педагога з дітьми, цілеспрямована і систематична взаємодія педагога з дітьми, що сприяє формуванню моральної вихованості.

Моральне виховання дітей дошкільного віку забезпечується використанням різноманітних педагогічних засобів і методів. Одним з ефективних засобів морального виховання, особливо у дітей середнього дошкільного віку, є використання мультфільмів в освітньому процесі дошкільної освіти. Дітям подобаються яскравість і лаконічність мультфільму, його виразні образи притягують увагу, а простота і доступність сюжету пробуджують і утримують інтерес дошкільника. Діти через мультфільми отримують позитивні емоції, радіють, співпереживають, плачуть. Мультфільми демонструють дитині самі різні способи спілкування і взаємодії з навколишнім світом, формують еталони гарного і поганого поведіння. Використання мультфільмів дозволяє збагачувати уявлення дітей про моральні норми, впливати на моральні почуття, формувати і впливати на поведінку дітей з метою прищепити їм моральних норм.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ПОШУКОВА РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФИЛЬМІВ В ПРОЦЕСІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Організація дослідно-пошукової роботи

Метою дослідно-пошукової роботи було експериментальне вивчення виховного потенціалу мультфільмів в моральному вихованні дітей середнього дошкільного віку.

Виходячи з мети дослідно-пошукової роботи, були поставлені наступні завдання:

- визначити наявний рівень морального розвитку дітей на констатуючому і контрольному етапі дослідно-пошукової роботи, проаналізувати і узагальнити отримані результати;
- розробити педагогічний проект по використанню мультфільмів в моральному вихованні дітей середнього дошкільного віку та здійснити його апробацію;
- визначити ефективність виконаної роботи.

Рішення поставлених завдань здійснювалося в процесі експериментальної роботи, включеної в освітній процес Херсонського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови I ступеня – гімназія» № 56 Херсонської міської ради. В експерименті брали участь діти середнього дошкільного віку в кількості 30 чоловік: 20 дітей в контрольній групі і 10 осіб в експериментальній.

Для визначення наявного рівня морального розвитку нами були підібрані діагностичні методики, складені на підставі критеріїв і показників морального розвитку дітей середнього дошкільного віку.

При визначенні критеріїв і показників морального розвитку дітей середнього дошкільного віку, ми спиралися на структуру морального

розвитку - як сукупності трьох взаємопов'язаних сфер, які традиційно розглядаються як структурні компоненти.

У сфері моральних знань і уявлень, тобто в когнітивній сфері, діти опановують різними сторонами суспільного морального свідомості, і перш за все розумінням моральних норм поведінки, прийнятих у суспільстві. В емоційно - чуттєвій сфері у дитини складаються морально цінне ставлення до інших людей. Так, у дитини формуються гуманістичні, альтруїстичні почуття і стосунки, наприклад увага до потреб та інтересів інших, здатність рахуватися з ними, співчуття чужих бід і радощів, а також переживання провини при порушенні норм. У поведінковій сфері у дитини розвивається вміння вибудовувати і контролювати свою поведінку в відповідно з моральними нормами і правилами поведінки, а також формується вміння висловлювати співчуття до інших людям.

Для кожної з зазначених сфер були визначені критерії морального розвитку і показники їх прояву.

Критерії і показники морального розвитку дітей середнього дошкільного віку, визначені в відповідно з програмою Л.В. Коломійченка «Дорогою добра» [20]. Співвідношення критеріїв і показників морального розвитку дітей середнього дошкільного віку представлено в таблиці 2.1.1.

Таблиця 2.1.1.

Співвідношення критеріїв і показників морального розвитку дітей середнього дошкільного віку

сфери	критерії	показники
когнітивна сфера	До кінця середнього дошкільного віку дитина: - володіє обсягом знань і уявлень про моральні	Обсяг і глибина освоєності моральних норм, здатність до аргументування,

	норми поведінки.	усвідомленість знань.
емоційно-чуттєва сфера	- виявляється співпереживання, співчуття, почуття любові, прихильності до близьких людей, однолітків і літературних персонажів.	Стійкість, ситуативність прояви інтересів і потреб, адекватність емоційних проявів.
поведінкова сфера	- володіє елементарними правилами поведінки в повсякденному спілкуванні в дитячому саду і сім'ї (вітається, прощається, дякує, вибачається), виявляє прагнення до надання допомоги в різних видах діяльності);	Стійкість поведінкових реакцій, самостійність і ініціювання їх проявів.

З діагностичних методик, що визначають рівень морального розвитку дітей середнього дошкільного віку, нами в якості діагностичного матеріалу були обрані методики А.М. Щетиніна, Л.В. Кірс і Л.В. Піменової, так як вважаємо, що вони в більшій мірі відповідають віковим особливостям дітей середнього дошкільного віку.

Для вивчення рівня морального розвитку в когнітивній сфері нами була використана діагностична методика А. М. Щетиніна «Незакінчені ситуації» [48]. Для вивчення рівня морального розвитку в емоційно - чуттєвій сфері нами була використана діагностична методика Л.В.

Піменової «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю « Зайчикова хатинка».

Для вивчення рівня морального розвитку в поведінковій сфері нами були використані діагностичні методики А.М. Щетиніна «Спостереження - Характер прояву емпатичних реакцій у дітей» і «Програма спостереження за культурою поведінки дитини» [48].

2.2. Діагностика рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку

У констатуючому експерименті, проведеному у контрольній і експериментальній групі, брали участь діти середнього дошкільного віку в кількості 30 осіб: 20 дітей в контрольній групі і 10 осіб в експериментальній.

Метою констатуючого експерименту було вивчення рівня морального розвитку дітей контрольної та експериментальної групи.

Розглянемо результати початкової діагностики морального розвитку, що проводиться на дітях контрольної групи.

З метою виявлення рівня сформованості знань та уявлень дітей про моральні норми поведінки була проведена діагностика по модифікованій діагностичній методикою А.М. Щетиніна і Л.В. Кірс «Незакінчені ситуації».

Робота проводилася індивідуально з кожною дитиною. Дитині зачитувалася ситуація, в якій їй необхідно було діяти в відповідності з моральною нормою або, порушуючи її, а також їй потрібно було пояснити свій вибір.

Дана діагностична методика була модифікована в частині інструкції: дитині було запропоновано придумати і пояснити вчинок не якоїсь абстрактної дитини, а свій власний.

Для оцінки моральних знань піддослідних виділялися такі прояви, як розуміння ними змісту моральних норм, знання способів поведінки, знання переживань, що виникають у людини в разі дотримання або недотримання моральної норми.

Результати діагностики, за методикою «Незакінчені ситуації» були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку Б. Аналіз результатів показав, що найбільшу кількість дітей контрольної групи (50%) знаходяться на високому рівні сформованості знань і уявлень про етичні норми поведінки, тобто вони придумують закінчення ситуації, в якій дитина робить вчинок, адекватний соціально прийнятій етичній нормі і вміють пояснити цей вчинок з позицій норми. Наприклад, прочитавши дитині ситуацію з кошеням, що загубилося, вона продовжила її так: «Я візьму кошеня додому, тому що йому холодно, воно нявкає і хоче їсти».

40% дітей контрольної групи знаходяться на середньому рівні сформованості знань і уявлень про моральні норми поведінки – вони придумують закінчення ситуації, в якій дитина робить вчинок, відповідний загальноприйнятій нормі, але не можуть при його аргументації, нерідко взагалі не пояснюють свій вибір: «Я не знаю» або «Так треба».

10% дітей знаходяться на низькому рівні, тобто вони придумують закінчення ситуації, в якій дитина здійснює вчинок, який не відповідає соціальній моральній нормі. Наприклад, прочитавши дитині ситуацію, в якій один хлопчик просить у іншого олівець, дитина продовжив її так: «Я б не дав йому олівець, тому що теж хочу малювати».

Результати діагностики свідчать про те, що більшість дітей контрольної групи мають достатній запас знань про моральні норми поведінки та в ситуації прогнозування своєї поведінки схильні до прояву співчуття, емоційної чуйності і надання допомоги однолітку. Решта дітей мають лише деякий запас знань і уявлень про моральні норми і

правила поведінки і не можуть самотійно пояснити, чому саме так потрібно чинити в тій чи іншій ситуації.

Співвідношення рівнів сформованості знань і уявлень дітей контрольної групи про моральні норми поведінки представлено в таблиці 2.2.1.

Таблиця 2.2.1. *Співвідношення рівнів сформованості знань і уявлень дітей контрольної групи про моральні норми поведінки по результатам початкової діагностики по методиці «Незакінчені ситуації»*

рівні	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
%	50%	40%	10%

З метою визначення рівня розвитку емоційної чуйності дітей до літературних персонажів була проведена діагностика по методиці «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка».

У процесі спостереження оцінювалися такі критерії: дитина проявляє емоційну чуйність до літературних персонажів (проявляє інтерес і емоційно реагує на емоційні стани літературних персонажів).

Результати діагностики були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку В.

Співвідношення рівнів розвитку емоційної чуйності дітей до літературних персонажів, представлено в діаграмі на рисунку 2.2.1.

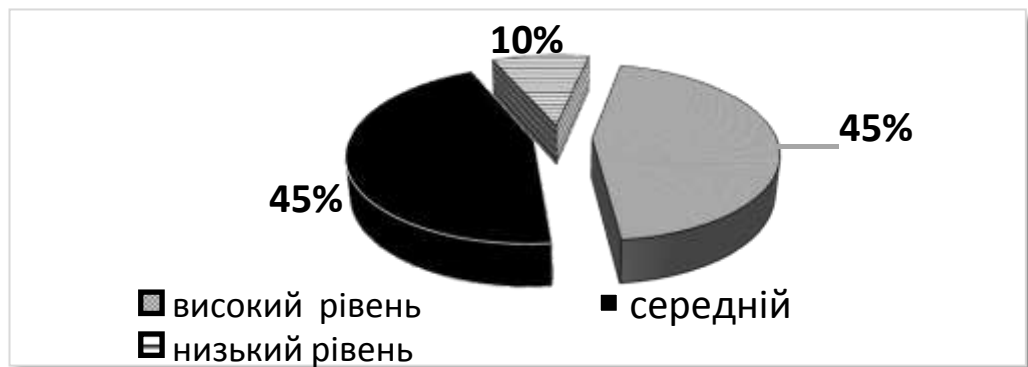

Рисунок 2.2.1. Співвідношення рівнів розвитку емоційної чуйності дітей контрольної групи до літературних персонажів за результатами початкової діагностики за методикою «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка»

З метою визначення рівня культури поведінки у дітей контрольної групи була проведена діагностична процедура за діагностичною методикою А.М. Щетиніна «Програма спостереження за культурою поведінки дитини» в різних видах діяльності.

У процесі спостереження за дітьми контрольної групи оцінювалися такі прояви, як: дотримання дитиною загальноприйнятих норм етикету, вираз подяки дітям і дорослим, вибачення за заподіяні незручності, культура діалогу дитини, вміння надавати допомогу і приймати її.

Результати діагностики по методиці «Програма спостереження за культурою поведінки дитини» були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку Г.

Аналіз результатів спостереження показав, що 50% дітей знаходяться на середньому рівні культури поведінки; 40% дітей знаходяться на високому рівні культури поведінки і 10% на низькому рівні.

Таким чином, отримані нами результати свідчать про недостатньо високий рівень сформованості культури поведінки у дітей контрольної групи. У більшості дітей недостатньо розвинені культурні навички поведінки, вони відчують труднощі в моменти вітання і прощання,

забувають подякувати і не завжди надають допомогу по власній ініціативі. Найбільші труднощі у дітей виникають в тих випадках, коли вони вступають в діалог: перебивають, не вміють слухати іншого, в тих випадках, коли не можуть переконати співрозмовника в чомусь або переходять до афективно-експресивних засобів (кричать, лаються, обурюються, б'ються і т.п.).

Співвідношення рівнів сформованості культури поведінки у дітей середнього дошкільного віку, представлено в діаграмі на рисунку 2.2.2.

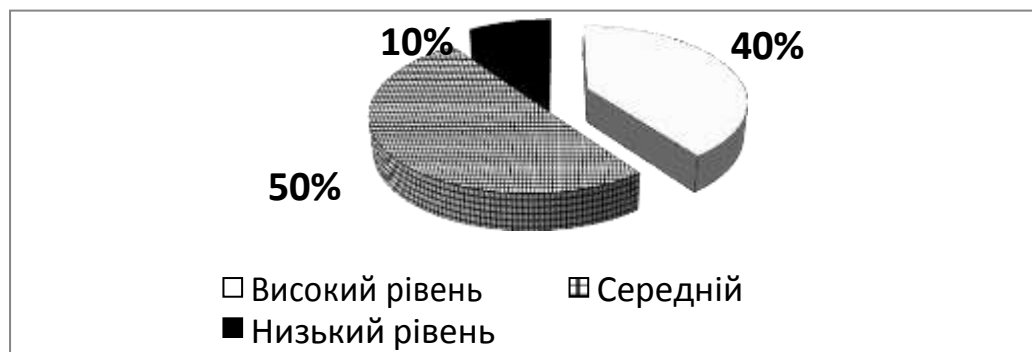

Рисунок 2.2.2. Співвідношення рівнів сформованості культури поведінки дітей контрольної групи за результатами початкової діагностики по методиці «Програма спостереження за культурою поведінки дитини»

З метою виявлення характеру прояви емпатичних реакцій у дітей була проведена діагностична процедура за діагностичною методикою А. М. Щетиніна «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей». Експеримент проводився шляхом спостереження за дітьми контрольної групи в різних видах діяльності.

Результати діагностики по методиці «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей» були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку Д.

Результати діагностики показали, що в середньому дошкільному віці діти здатні на різному рівні проявляти емпатію. У 50 % дітей контрольної групи виявлено змішаний тип емпатії (середній рівень). Наприклад, в ході спостереження, деякі діти проявляли співчуття до дитини, яка плаче, тільки на прохання вихователя або просто підходили

до дитини і безпорадно дивилися на неї. У 30% дітей контрольної групи виявлено гуманістичний тип емпатії. Ці діти, в ході спостереження, проявляли інтерес до стану іншого, яскраво і емоційно на нього реагували, активно включалися в ситуацію, намагалися якось допомогти і заспокоїти іншого. У інших дітей контрольної групи (20%) виявлено егоцентричний тип емпатії (низький рівень), то є ці діти не проявляли інтересу до емоційного стану інших дітей і слабо реагували на їх переживання.

Співвідношення рівнів прояву емпатії у дітей контрольної групи представлено в діаграмі на рисунку 2.2.3.

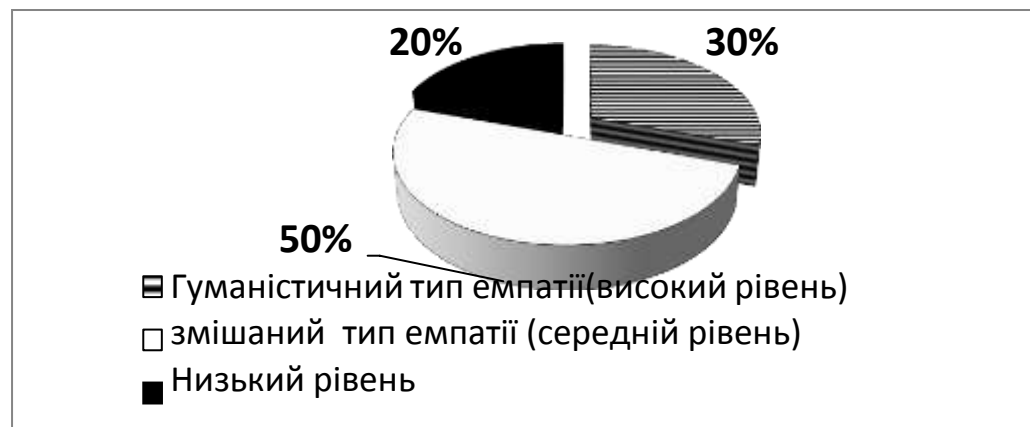

Рисунок 2.2.3. Співвідношення рівнів прояву емпатії у дітей контрольної групи, за результатами початкової діагностики за методикою «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей»

У результаті проведеної діагностики морального розвитку ми з'ясували, що більшість випробуваних контрольної групи (50 %) знаходяться на середньому рівні, 40% дітей на високому рівні і 10% дітей контрольної групи знаходяться на низькому рівні морального розвитку.

Аналіз результатів діагностики рівня морального розвитку дітей контрольної групи занесений в таблицю, яка представлена в додатку Е. Співвідношення рівнів морального розвитку дітей контрольної групи представлено в діаграмі на рисунку 2.2.4.

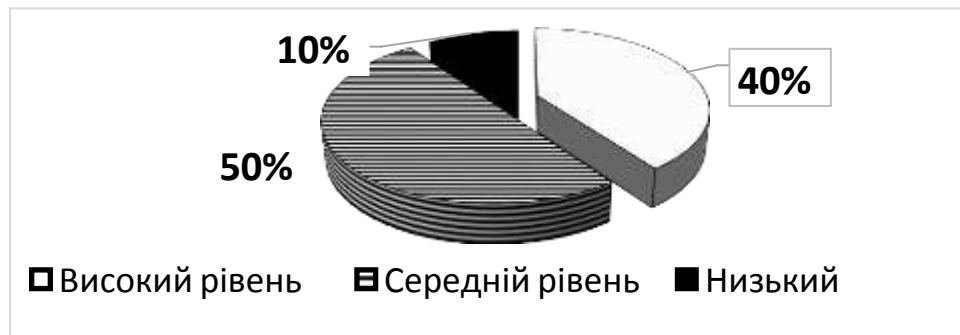

Рисунок 2.2.4. Співвідношення рівнів морального розвитку дітей контрольної групи по результатам початкової діагностики морального розвитку

Таким чином, узагальнюючи отримані в ході початкової діагностики результати морального розвитку середніх дошкільнят можна зробити висновок про те, що в контрольній групі переважають діти з середнім рівнем морального розвитку.

У констатуючому експерименті, проведеному на експериментальній групі, брали участь діти середньої дошкільної групи в кількості 10 чоловік.

Розглянемо результати початкової діагностики морального розвитку, що проводиться на піддослідних експериментальної групи.

Аналіз результатів діагностики по методиці «Незакінчені ситуації» показав, що 60% дітей експериментальної групи перебувають на середньому рівні, тобто вони мають деякий запас знань і уявлень про етичні норми поведінки, але не можуть самостійно пояснити, чому саме так потрібно поступати в даній ситуації і 40% дітей експериментальної групи перебувають на високому рівні знань і уявлень про моральні норми поведінки. Наприклад, прочитавши дитині ситуацію, в якій молодша сестричка не могла заснути через шум, вона продовжила її так: «Я не буду більше кричати, тому що маляtko не може заснути».

Результати діагностики за методикою «Незакінчені ситуації» були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку Б.

Співвідношення рівнів знань і уявлень дітей експериментальної групи про моральні норми поведінки представлено в таблиці 2.2.3.

Таблиця 2.2.3.

Співвідношення рівнів сформованості знань і уявлень дітей експериментальної групи про моральні норми поведінки по результатам початкової діагностики по методиці «Незакінчені ситуації»

рівні	високий рівень	середній рівень	низький рівень
%	40%	60%	-

З метою визначення рівня розвитку емоційної чуйності дітей до літературних персонажів була проведена діагностична процедура за діагностичною методикою «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка».

Аналіз результатів показав, що 50% дітей експериментальної групи перебувають на середньому рівні емоційної чуйності; 30% дітей знаходяться на високому рівні і 20% дітей знаходяться на низькому рівні.

Результати діагностики були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку В.

Співвідношення рівнів розвитку емоційної чуйності дітей до літературних персонажів, представлено в діаграмі на рисунку 2.2.5.

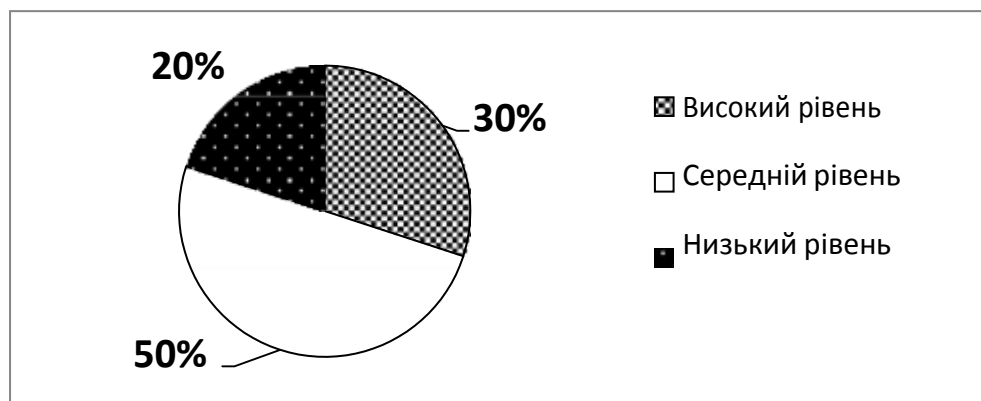

Рисунок 2.2.5 Співвідношення рівнів розвитку емоційної чуйності дітей експериментальної групи до літературних персонажів за результатами

початкової діагностики за методикою «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка»

З метою визначення рівня культури поведінки у дітей експериментальної групи була проведена діагностична процедура за діагностичною методикою «Програма спостереження за культурою поведінки дитини».

Результати діагностики були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку Г.

Аналіз результатів показав, що більшість дітей експериментальної групи (60%) знаходяться на середньому рівні культури поведінки; 30% дітей знаходяться на високому рівні і 10% знаходяться на низькому рівні культури поведінки.

Співвідношення рівнів сформованості культури поведінки у дітей експериментальної групи, представлено в діаграмі на рисунку 2.2.6.

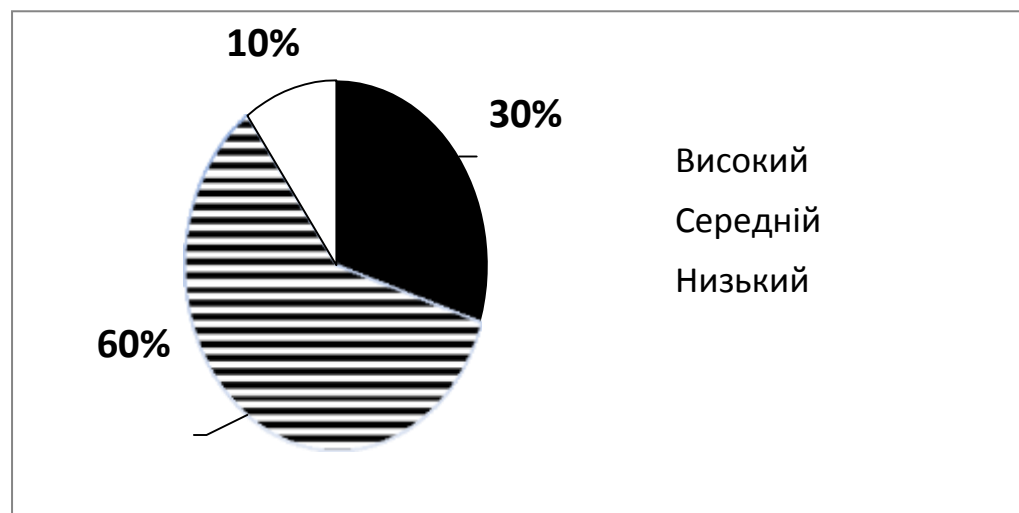

Рисунок 2.2.6 Співвідношення рівнів сформованості культури поведінки у дітей експериментальної групи за результатами початкової діагностики по методиці «Програма спостереження за культурою поведінки дитини»

З метою виявлення характеру прояву емпатичних реакцій у дітей була проведена діагностична процедура за діагностичною методикою А.

М. Щетиніна «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей».

Результати діагностики по методиці «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей» були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку Д.

Аналіз результатів показав, що 50 % дітей експериментальної групи виявляють змішаний тип емпатії по відношенню до однолітків; 30% дітей виявляють гуманістичний тип емпатії і 20% дітей виявляють егоцентричний тип емпатії.

Співвідношення рівнів прояву емпатії у дітей експериментальної групи представлено в діаграмі на рисунку 2.2.7.

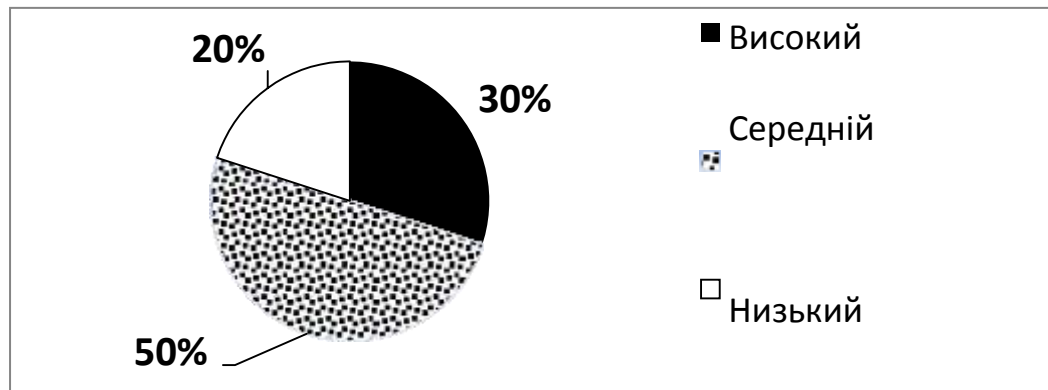

Рисунок 2.2.7. Співвідношення рівнів прояву емпатії у дітей експериментальної груп по результатам початкової діагностики за методикою «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей»

У результаті проведеної діагностики морального розвитку ми з'ясували, що більшість піддослідних (60 %) знаходяться на середньому рівні, 30% на високому рівні і 10% дітей експериментальної групи перебувають на низькому рівні морального розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що в експериментальній групі переважають діти, що знаходяться на середньому рівні морального розвитку.

Аналіз результатів діагностики рівня морального розвитку дітей експериментальної групи занесений в таблицю, яка представлена в додатку Е.

Співвідношення рівнів морального розвитку дітей експериментальної групи представлено в діаграмі на рисунку 2.2.8.

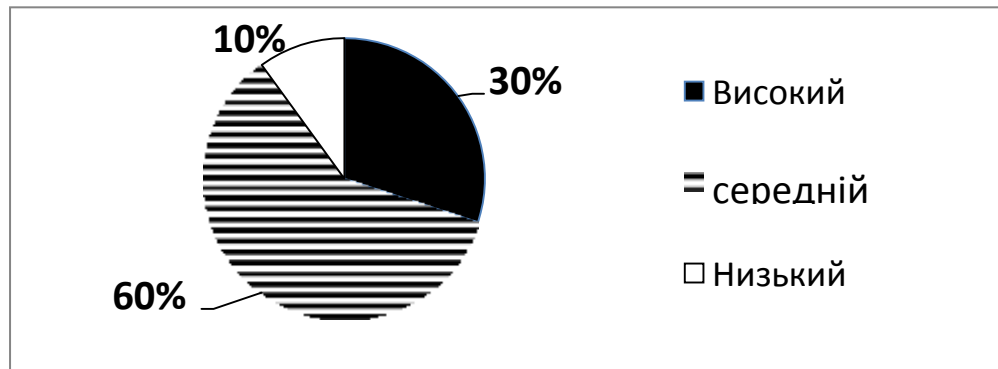

Рисунок 2.2.8 Співвідношення рівнів морального розвитку дітей експериментальної групи за результатами початкової діагностики морального розвитку

Порівняння результатів початкової діагностики, проведеної на контрольній та експериментальній групі показує, що в даних групах переважають діти, що знаходяться на середньому рівні морального розвитку: вони частково беруть моральну норму, вибірково і ситуативно виявляють співчуття до літературних персонажів, дотримуються загальноприйнятих норм етикету, при нагадуванні дорослого, вміють мирно вирішувати конфлікти і виявляють змішаний тип емпатії по відношенню до однолітків.

У таблиці 2.2.4 відображено співвідношення результатів початкової діагностики рівнів морального розвитку дітей КГ та ЕГ.

Таблиця 2.2.4.

Співвідношення результатів початкової діагностики рівнів морального розвитку дітей КГ та ЕГ

рівні	Контрольна група (20 дітей)	Експериментальна група (10 дітей)

низький	10%	10%
середній	50%	60%
високий	40%	30%

Отримані результати констатуючого експерименту обґрунтовують необхідність активної діяльності в напрямку морального розвитку дітей, тобто використання різноманітних форм роботи, які забезпечать ефективний розвиток дітей в даній області. При певному змісті і етапності, планована робота буде сприяти конкретизації і узагальненню знань дітей, пробудженню у дітей емоційного ставлення до дорослих і однолітків, прояву емпатії, а також формуванню культури поведінки.

2.3. Організація і проведення дослідно-пошукової роботи з підвищення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів

Назва проекту: «Виховання мультфільмом»

Цільова група: діти середнього дошкільного віку, в кількості 10 осіб. Тривалість: 2 місяці

Мета проекту: підвищення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів.

Роботу на даному етапі дослідження ми проводили за наступним планом, який складався з 3 етапів:

I. підготовчий етап:

- підбір мультфільмів для показу дітям;
- підбір наочно - дидактичного матеріалу, прислів'їв і приказок, пісень, дидактичних і сюжетно-рольових ігор;
- підбір бесід за мультфільмами.

II. основний етап:

- проведення з дітьми занять, що включають в себе перегляд мультфільмів і бесіди з ним;
- проведення драматизацій і інсценівок фрагментів мультфільмів;
- проведення дидактичних та мовних ігор з переглянутих мультфільмів;
- проведення занять з образотворчої діяльності за тематикою мультфільмів;
- ознайомлення дітей з прислів'ями та приказками, відповідних змісту мультфільмів;

III. заключний етап:

- аналіз результатів реалізації плану

Розроблені форми роботи з дітьми включали роботу в різних видах діяльності (пізнавальна, мовна, театралізована, музична, образотворча, ігрова та т.д.) і розділені на чотири теми:

«Людина і її вчинки», «Різний настрій», «Культура поведінки» і «Взаємовідносини між дітьми».

У роботі використовувалися такі методи, як перегляд мультфільмів, бесіди за мультфільмами, розглядання ілюстрацій, інсценування фрагментів мультфільмів, прослуховування і розучування пісень з мультфільмів, дидактичні, мовні та сюжетно - рольові ігри з переглянутих мультфільмів і т.д.

Мультфільми для роботи з дітьми були обрані з урахуванням вимог до відбору кінопродукції, які викладені в теоретичній частині дослідження. В якості матеріалу в роботі з дітьми використовувалися радянські мультфільми, випущені кіностудією «Союзмультфільм». У роботу були включені переважно короткометражні мультфільми, тривалість яких не перевищувала 10 хвилин.

Для розкриття теми «Людина і її вчинки» використовувалися мультфільми «Що таке добре, а що таке погано», «Пригоди Кота Леопольда» і «Пудя». Мультфільми володіють великим виховним

потенціалом: виховують в дітях прагнення здійснювати добрі вчинки, вчать дітей з дитинства бути добрими і чуйними. В даних мультфільмах чітко показано гарне і погане поведіння героїв, що дозволяє обговорити з дітьми вчинки героїв і підвести дітей до розуміння того, що потрібно робити хороші вчинки.

Друга тема - «Різний настрій» знаходить відображення в змісті наступних мультфільмів : «Ох і Ах», «Зайчикова хатинка» і «Крихітка Єнот». Дані мультфільми вибрані тому, що в них чітко показані різні емоції, які відчувають герої (радість, смуток, страх, здивування і т.д.)

Для розкриття теми «Культура поведінки» використовуються мультфільми: «Вінні - Пух йде в гості» і «Невдячний козлик». Дані мультфільми вчать дітей хорошим манерам і культурі поведінки.

Остання тема - «Взаємини між дітьми» розкривається в змісті наступних мультфільмів «Найбільший друг», «Подарунок для слона» і «Грибок - теремок». Дані мультфільми оповідають про справжньою дружбу, вчать цінувати друзів і не кидати їх в біді.

Наступна розмова була присвячена мультфільму «Пригоди Кота Леопольда». Спочатку діти подивилися мультфільм, а потім була проведена бесіда за змістом мультфільму. Діти активно і зацікавлено відповідали на питання. Наприклад, на питання: «Хто вам більше сподобався в мультфільмі кіт Леопольд або мишенята? І чому?» всі діти відповіли, що Кіт Леопольд їм сподобався більше, тому що він добрий, а мишенята чинять погано.

Бесіда за переглянутим мультфільмом «Пудя» пройшла дуже жваво і не залишила нікого з дітей байдужим. Наприклад, на питання «Чи правильно вчинили діти, зізнавшись у своєму проступкові?» дитина відповіла наступним чином: «Так, правильно, тому що потрібно говорити правду».

Завершальною бесідою була бесіда на тему «Мої добрі вчинки», в якій кілька дітей розповіли про те, які добрі вчинки вони робили: «Я

допомагала своїй мамі по дому», «Я пошкодував і заспокоїв свого братика, коли він впав на вулиці».

Наступною формою роботи з дітьми було розглядання ілюстрацій «Хороші і погані вчинки». Діти з цікавістю розглядали ілюстрації та відповідали на запитання.

Більш складна робота виникала в ході роботи з мультиплікаційними фрагментами через прийом рішення проблемних ситуацій мультфільму. За допомогою прийому «стоп-кадру» в поле зору дітей виявлявся моральний конфлікт, який необхідно було вирішити, запропонувавши варіанти подальшого розвороту подій. Наприклад, в ході роботи над мультфільмом «Пудя», в сюжеті якого перед героями виникала суперечлива ситуація: зізнатися татові в скоєному негативному вчинку, або приховати його, залишивши винуватою улюблену собаку. Більшість дітей запропонували персонажам визнати свою провину («Я б сказала татові правду»). Деяка частина дітей спробували виправдати героїв, пропонували їм компромісні рішення ситуації, що склалася («Потрібно було пришити відірваний шматочок шуби»).

Наступна тема «Різний настрій» включала в себе показ мультфільмів: «Ох і Ах», «Зайчикова хатинка» і «Крихітка Єнот». Для вирішення поставлених завдань в якості основних прийомів нами використовувалася робота з окремими фрагментами мультфільму, сюжетами, де найбільш яскраво проявляються емоції героїв.

Після переглядів були проведені бесіди з мультфільмів, в яких з дітьми обговорювалися емоції і почуття, які зазнали герої протягом усього мультфільму: «Що відчув заєць, коли його вигнала лисиця?», «Який у Крихітки Єнота був настрій на початку мультфільму?».

На наступному занятті з дітьми було проведено розгляд альбому «Різні емоції». Діти з цікавістю розглядали ілюстрації та відповідали на запитання.

Драматизація мультфільму «Зайчикова хатинка» пройшла успішно. З початку з дітьми була проведена попередня робота, яка включала в себе показ мультфільму «Зайчикова хатинка», бесіду за мультфільмом, розподіл ролей, вправа з дітьми в зображенні почуттів героїв, розучування ролей: уміння говорити чітко, ритмічно, доказуючи закінчення слів. Драматизація дозволила дітям зрозуміти емоційний стан героїв, випробувати емоції героїв на собі і передати їх за допомогою жестів і міміки.

Проведення з дітьми малювання «Домалою емоцією героя мультфільму» викликало багато позитивних емоцій. Їм дуже сподобалося домальовувати емоції у персонажів мультфільмів. Наприклад, у героя мультфільму «Крихітка Єнот» дитина домальовувала емоцію страху і пояснила це тим, що Крихітка Єнот дуже боягузливий і боявся свого відображення в озері.

Для розкриття теми «Культура поведінки» дітям був показаний мультфільм «Вінні - Пух йде в гості». Всі діти уважно дивилися мультфільм і не відволікалися. Після перегляду з дітьми була проведена бесіда про культуру поведінки в гостях. Діти активно відповідали на всі питання бесіди, доповнюючи один одного. Наприклад, на питання «Чи правильно поводитися гості?» одна дитина відповів «Ні, вони прийшли в гості без запрошення і Вінні - Пух неправильно вів себе за столом, він їв руками і просив добавку». В кінці бесіди з дітьми був підведений підсумок про те, як потрібно себе вести в гостях.

Конспекти форм роботи з дітьми представлені в додатку.

2.4. Діагностика рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі дослідно-пошукової роботи

З метою визначення ефективності формує експерименту було проведено контрольний експеримент, спрямований на виявлення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку.

У контрольному експерименті, проведеному на контрольній і експериментальній групі, брали участь діти середньої дошкільної групи в кількості 30 осіб: 20 дітей в контрольній групі і 10 осіб в експериментальній.

Процедура підсумкової діагностики була аналогічна етапу констатації: дослідження здійснювалося за тими ж критеріями, показниками, рівнями і методам, які використовувалися в початковій діагностиці морального розвитку дітей.

Розглянемо результати підсумкової діагностики морального розвитку, що проводиться на випробовуваних контрольної та експериментальної групи.

Аналіз результатів діагностики за методикою А.М. Щетиніна і Л.В. Кірс «Незакінчені ситуації» показав, що найбільшу кількість дітей контрольної групи (55%) знаходяться на високому рівні; 35% дітей знаходяться на середньому рівні і 10% дітей знаходяться на низькому рівні сформованості знань і уявлень про моральних нормах поведінки.

В експериментальній групі діти показали більш високі результати даної діагностики: 70% дітей знаходяться на високому рівні і 30% дітей знаходяться на середньому рівні сформованості знань і уявлень про моральні норми поведінки.

Результати діагностики були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку К.

Порівняльний аналіз результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Незакінчені ситуації», проведеної на контрольній і експериментальній групі свідчить про те, що в даній вправі у дітей контрольної групи результати дещо змінилися: одна дитина, яка перебуває на середньому рівні перейшла на високий рівень.

В експериментальній групі результати також змінилися в кращу сторону: на контрольному етапі низького рівня, як і на констатуючому не показала ні одна дитина, а також три дитини з середнього рівня перейшли на високий рівень.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Незакінчені ситуації» дітей КГ та ЕГ представлено в таблиці 2.4.1.

Таблиця 2.4.1.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Незакінчені ситуації» дітей КГ та ЕГ

рівні	контрольна група		експериментальна група	
	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика
низький	10%	10%	-	-
середній	40%	35%	60%	30%
високий	50%	55%	40%	70%

Таким чином, після проведеного формуючого експерименту у більшості дітей експериментальної групи відповіді на питання стали більш повними, розгорнутими і чіткими, а також велика частина дітей намагалися пояснити свою відповідь, сказавши, чому саме так вони б поступили в даній ситуації.

Аналіз результатів діагностики по методиці «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка» показав, що 35 % дітей контрольної групи знаходяться на високому рівні емоційної чуйності до літературних

персонажів, 50% дітей знаходяться на середньому і 15% дітей знаходяться на низькому рівні.

Результати діагностики, проведеної на експериментальній групі, виявилися трохи вище: 50% дітей експериментальної групи перебувають на високому рівні емоційної чуйності; 40% дітей знаходяться на середньому; і 10% дітей знаходяться на низькому рівні.

Результати діагностичної процедури були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку К.

Порівняльний аналіз результатів діагностики говорить про те, що в контрольній групі результати даної діагностичної справи дещо знизилися: дітей з низьким і середнім рівнем стало більше на 5%, а з високим менше на 10%. В експериментальній групі результати змінилися в кращу сторону: одна дитина перейшла з низького на середній рівень, і дві дитини перейшли з середнього на високий рівень.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка» дітей КГ та ЕГ представлено на таблиці 2.4.2.

Таблиця 2.4.2.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка» дітей КГ та ЕГ

рівні	контрольна група		експериментальна група	
	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика
низький	10%	15%	20%	10%
середній	45%	50%	50%	40%

високий	45%	35%	30%	50%
---------	-----	-----	-----	-----

Аналіз динаміки зміни результатів експериментальної групи свідчить про те, що діти стали більше виявляти емоційну чуйність до літературних персонажів, тобто збільшилася кількість дітей, які протягом всього спектаклю співчували всім персонажам лялькового спектаклю.

Результати діагностики по методиці «Програма спостереження за культурою поведінки дитини» показали, що 40% дітей контрольної групи знаходяться на високому рівні культури поведінки; 50% дітей знаходяться на середньому рівні; і 10% на низькому рівні культури поведінки. В експериментальній групі 50% дітей знаходяться на високому рівні і 50% дітей знаходяться на середньому рівні культури поведінки.

Результати діагностики були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку Ж.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Програма спостереження за культурою поведінки дитини» дітей КГ та ЕГ представлено на таблиці 2.4.3.

Таблиця 2.4.3.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Програма спостереження за культурою поведінки дитини» дітей КГ та ЕГ

рівні	контрольна група		експериментальна група	
	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика
низький	10%	10%	10%	-
середній	50%	50%	60%	50%

високий	40%	40%	30%	50%
---------	-----	-----	-----	-----

Аналіз результатів діагностичної процедури по методиці А. М. Щетиніна «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей» показав, що 25% дітей контрольної групи виявляють гуманістичний тип емпатії, 55% змішаний тип емпатії і 20% дітей виявляють егоцентричний тип емпатії по відношенню до одноліткам.

В експериментальній групі діти показали більш високі результати даної діагностики: 40% дітей експериментальної групи виявляють гуманістичний тип емпатії, 50 % дітей виявляють змішаний тип емпатії і 10% дітей виявляють егоцентричний тип емпатії по відношенню до однолітків.

Результати діагностики були оброблені і занесені в таблицю, яка представлена в додатку 3.

Таким чином, в контрольній групі зменшилася кількість дітей, які перебувають на високому рівні, тоді як в експериментальній групі, одна дитина з низького рівня перейшла на середній, і ще одна - з середнього рівня перейшла на високий.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей» дітей КГ та ЕГ представлено на таблиці 2.4.4.

Таблиця 2.4.4.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики за методикою «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей» дітей КГ та ЕГ

рівні	контрольна група		експериментальна група	
	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика

низький	20%	20%	20%	10%
середній	50%	55%	50%	50%
високий	30%	25%	30%	40%

Аналіз динаміки зміни результатів експериментальної групи показує, що збільшилася кількість дітей, які стали проявляти емпатію по відношенню до однолітків.

У результаті проведеної діагностики морального розвитку ми з'ясували, що 45 % дітей контрольної групи знаходяться на високому рівні; 45% на середньому рівні і 10% дітей знаходяться на низькому рівні морального розвитку, тоді як в експериментальній групі 60% дітей знаходяться на високому рівні і 40 % знаходяться на середньому рівні морального розвитку.

Аналіз результатів діагностики рівня морального розвитку дітей контрольної та експериментальної групи занесений в таблицю, яка представлена в додатку Л.

У цілому, за результатами експерименту, діти експериментальної групи з низького рівня морального розвитку перейшли на середній, а також збільшився високий рівень на 30%.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики рівня морального розвитку дітей КГ та ЕГ представлено на таблиці 2.4.5.

Таблиця 2.4.5.

Співвідношення результатів початкової та підсумкової діагностики рівня морального розвитку дітей КГ та ЕГ

рівні	контрольна група		експериментальна група	
	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика	Початкова діагностика	Підсумкова діагностика
низький	10%	10%	10%	0%

середній	50%	45%	60%	40%
високий	40%	45%	30%	60%

Крім того, за результатами підсумкової діагностики, у дітей експериментальної групи співвідношення всіх компонентів морального розвитку стабілізувався і наблизилося до рівного, тобто діти стали частіше використовувати наявні у них знання про норми і правила поведінки, почали активніше відгукуватися на переживання інших, стали частіше допомагати і приймати допомогу один від одного.

Таким чином, виходячи з результатів підсумкової діагностики, можна зробити висновок про те, що розроблений перспективний план, форми і методи роботи, що застосовуються в процесі морального розвитку за допомогою мультфільмів, виявилися ефективними, так як рівень морального розвитку дітей підвищився.

На основі отриманих результатів констатуючого експерименту ми прийшли до висновку про те, що більшість дітей контрольної та експериментальної групи перебувають на середньому рівні морального розвитку, то є вони частково беруть моральні норми, вибірково і ситуативно виявляють співчуття літературним персонажам, дотримуються загальноприйнятих норм етикету при нагадуванні дорослого, вміють мирно вирішувати конфлікти і виявляють змішаний тип емпатії по відношенню до однолітків. Дані результати гіпотетично можуть бути пов'язані з тим, що робота по формуванню моральності в дитячому саду не була систематичною, а отримані знання не використовувалися в практичній діяльності.

Виходячи з вищесказаного, був розроблений проект експерименту, спрямований на підвищення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів.

Розроблені форми роботи з дітьми включали роботу в різних видах діяльності (пізнавальна, мовна, театралізована, музична, образотворча,

ігрова) і розділені на чотири теми: «Людина і її вчинки», «Різний настрій», «Культура поведінки» і «Взаємовідносини між дітьми».

У роботі використовувалися такі методи, як: перегляд мультфільмів, бесіди за мультфільмами, розглядання ілюстрацій, інсценування фрагментів мультфільмів, прослуховування і розучування пісень з мультфільмів, дидактичні, мовні та сюжетно - рольові ігри з переглянутих мультфільмів і т.д.

За час проведення форм роботи з дітьми, частина дітей усвідомили смислове значення таких моральних якостей, як: чуйність, взаємодопомога і співпереживання. Більш того, усвідомлення дітьми сенсу цих слів привело до поступового присвоєння цих моральних якостей. Діти стали частіше використовувати знання про норми і правила поведінки в дитячому саду, стали активніше допомагати і приймати допомогу один від одного, а також збільшилася кількість дітей, які стали відгукуватися на переживання інших.

Таким чином, робота по підвищенню морального розвитку у дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів в цілому показала позитивну динаміку, тобто була ефективною, адже рівень морального розвитку дітей експериментальної групи підвищився.

ВИСНОВКИ

Моральний розвиток людини в своїй основі містить терміни мораль і моральність, які розглядаються як форма свідомості, що забезпечує, дотримання особистістю існуючих в суспільстві норм, правил і принципів поведінки.

Моральні якості у людини не є вродженими, вони набуваються і закладаються в свідомість з дитинства, шляхом морального виховання. Моральне виховання – це цілеспрямований процес формування у підростаючого покоління високої свідомості, моральних почуттів і поведінки відповідно до ідеалів і принципів моралі.

На першому етапі дослідно - пошукової роботи нами була вивчена сутність і зміст морального виховання, виявлено особливості морального розвитку дітей середнього дошкільного віку, а також визначено виховний потенціал мультфільмів в моральному вихованні дітей середнього дошкільного віку. Далі нами були виділені і впорядковані критерії та показники морального розвитку дітей середнього дошкільного віку та здійснено відбір діагностичних методик для визначення рівня морального розвитку дітей контрольної та експериментальної групи.

На основі отриманих результатів констатуючого експерименту, нами був зафіксований великий відсоток середнього рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку. Виходячи з даних результатів, був розроблений проект формує експерименту, спрямований на підвищення рівня морального розвитку дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів.

Робота велася систематично і послідовно. В ході роботи успішно вирішувалися раніше поставлені завдання: розширювалися знання і уявлення дітей про моральних нормах поведінки, про правила взаємин між дітьми, формувалося вміння використовувати елементарні правила

поведінки в повсякденному спілкуванні в дитячому саду і сім'ї, а також робота сприяла прояву співпереживання, співчуття, співчуття до однолітків і літературних персонажів.

Після проведеного формуючого експерименту перед нами стояла задача визначення ефективності виконаної роботи, з допомогою контрольного експерименту. В результаті ми з'ясували, що робота по підвищенню морального розвитку дітей середнього дошкільного віку за допомогою мультфільмів в цілому показала позитивну динаміку, так як рівень морального розвитку дітей експериментальної групи на контрольному етапі експерименту підвищився.

Таким чином, дане дослідження дозволяє зробити висновок про те, що розроблений перспективний план, форми і методи, що застосовуються в процесі морального розвитку за допомогою мультфільмів, виявилися ефективними.

Проведення експериментальної роботи підтвердило правомірність початкового визначення гіпотези, цілей, завдань, логіки і змісту наукового дослідження. Отримані результати є основою для подальшого дослідження по даній проблемі.

Перспективними напрямками для подальших досліджень може виступити:

- теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення виховного потенціалу мультфільмів в моральному вихованні в інші вікові періоди;
- організація соціального партнерства (кінотеатри, бібліотеки, центри дитячої творчості);
- теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення виховного потенціалу сучасних мультфільмів в моральному вихованні дітей середнього дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архангельський Н.В. Моральне виховання. М.: Просвещение, 1989. 397 с.
2. Бабанський Ю. К. Педагогіка: навч. посібник для студентів пед. Вузів. М.: Просвещение, 1988. 479 с.
3. Белякова Е. Г. Моральний розвиток дитини: психологічний аспект: навч. Посібник. К. 2009. 151 с.
4. Божович Л.І. Особистість і її формування в дитячому віці: моногр. Донецьк. 2008. - 398 с.
5. Братусь Б.С. Психологічні аспекти морального розвитку особистості: монографія. К.: , 1977. 112 с.
6. Буре Р.С. Соціально-моральне виховання дошкільників: метод. посібник. М.: Мозаїка-синтез, 2011. 80 с.
7. Бурухіна А. Ф. Увага! Мультфільм!: метод. посібник. Полтава, 2011. 89 с.
8. Гаврилова Т.П. Поняття емпатії в зарубіжній психології. *Питання психології*. 1975. № 2. С. 147-157.
9. Григорович Л.А. Педагогіка і психологія: навч. посібник для студентів вузів. К. 2006. 480 с.
10. Дитинство: Орієнтовна освітня програма дошкільної освіти / Т. І. Бабаєва та ін. Житомир. : ДИТИНСТВО-ПРЕС, 2014.
11. Джуринський А.Н. Історія педагогіки: навч. посібник для студентів пед. вузів. М.: ВЛАДОС, 2000. 432 с.
12. Дошкільна педагогіка: навч. посібник для студентів пед. інститутів / під ред. В.І. Логінової, П.Г. Саморукова. М. Просвещение, 1988. 256 с.
13. Єфремова В. Д. Хлопчики і дівчатка – два різних світи: навч. мет. посібник для вчителів, вихователів / В. Д. Єфремова, Т. П. Хрізман. К.1998. 184 с.

14. Запорожець А.В. Емоційний розвиток дошкільника: посібник для вихователів дитячого садка. К. 1985. 176 с.
15. Іткін В. Що робить мультиплікаційний фільм цікавим? *Мистецтво в школі*. 2006. №1. С. 50-55.
16. Казакова Р.Г. Дивимося і малюємо мультфільми: метод. посібник. К. Сфера, 2013. 128 с.
17. Коджаспирова Г.М. Словник з педагогіки: навчальний посібник для студентів вищих і середніх пед. навч. закладів. К. 2005. 176с.
18. Козлова С.А. Дошкільна педагогіка: навч. посібник для студ. середовищ. проф. навч. Закладів. К. 2000. 416 с.
19. Коломійченко Л.В. Роль соціальної орієнтації в моральному вихованні дітей дошкільного віку: психолого-педагогічні аспекти: монографія. Львів. 2011. 96 с.
20. Коломійченко Л. В. Дорогою добра: Концепція та програма соціально-комунікативного розвитку і соціального виховання дошкільнят. Львів. 2015. 160 с.
21. Коломійченко Л.В. Соціальне виховання дітей в культурологічній парадигмі освіти: монографія. Львів. 2008. 154 с.
22. Коломійченко Л.В. Проблема комплексного застосування провідних теоретичних підходів до вирішення завдань морального виховання дітей дошкільного віку. Львів. 2012. 197-208 с.
23. Коломіна Н.В. Виховання основ гуманістичної культури в дитячому саду: метод. посібник. М.: Творчий центр, 2004. 216 с.
24. Корепанова М. В. Використання виховного потенціалу мультфільмів в соціально особистісному розвитку старших дошкільників. *Початкова школа плюс до і після*. 2013. № 12. С. 27 - 31.
25. Кошелева А.Д. Як розуміють дошкільнята взаємодію і взаємини між однолітками. *Дошкільне виховання*. 1989. №4. С. 30-33.

26. Куніченко О.В. Мультиплікаційний фільм як засіб морального виховання дітей старшого дошкільного віку. К. 2013. 201 с.
27. Лалетіна А.Ф. Аналіз виховного потенціалу мультиплікаційних фільмів. *Початкова школа плюс до і після*. 2010. № 8. С. 82-87.
28. Левін-Щиріна Ф.С. Виховання первинних рис колективізму у дітей дошкільного віку. *Питання морального і естетичного виховання дітей дошкільного віку*. 1993. С. 169.
29. Лихачов Б.Т. Педагогіка. Курс лекцій: навч. посібник для студентів пед. уч. закладів і слухачів ІПК і ФПК. М.: Юрайт-М, 2001. 607 с.
30. Мар'єнко І.С. Моральне становлення особистості. К. 1985. 104 с.
32. Медведєва І. Я. Хто ж спокусить малих цих: ЗМІ проти дітей: статті різних років. Харків. 2006. 94 с.
33. Мус Г.Н. Проблеми наступності в патріотичному вихованні між дитячим садом і початковою школою. *Школа майбутнього*. 2012. №6. С.61-65
34. Немирич А.А. Роль мультиплікаційного кіно в рішенні задачі формування медіаграмотності дітей дошкільного віку. *Дистанційне і віртуальне навчання*. 2011. № 10. С. 31- 38.
35. Нечаєва В.Г. Моральне виховання в дитячому садку: посібник для вихователів. Харків. 2014. 272 с.
36. Піаже Ж. Мова і мислення дитини. М.: Римис, 2008. 448 с.
37. Піменова Л.В. Формування соціальної орієнтації у дітей молодшого дошкільного віку в умовах гри: автореф. дис. ... канд. пед. наук - М.: Науково - дослідний інститут дошкільного виховання. 1998. 24 с.
38. Соломенникова, О.А. Духовно-моральне виховання URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer32/288.pdf>

39. Соціально-моральне виховання дошкільників: посібник для вихователя дит. садка. К. 2013. 176 с.
40. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям: моногр. Київ: Радянська школа, 1974. 288 с.
41. Урунтаева Г.А. Дошкільна психологія: навч. посібник для студ. середовищ. пед. навч. закладів. М.: Академія, 2001. 336 с.
43. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. 576 с.
44. Харламов І.Ф. Педагогіка: навч. посібник. Харків. 2003. 519 с.
45. Хоруженко К.М. Енциклопедичний словник. Ростов-на-Дону: Фенікс, 1997. 640 с.
48. Щетиніна А.М. Діагностика соціального розвитку дитини: навч.-метод. посібник. Харків. 2000. 88 с.
49. Якобсон С.Г. Дошкільник: Психологія і педагогіка віку: метод. посібник для вихователя дитячого садка. М.: Дрофа, 2008. 176с.
50. Яновська М.Г. Моральне виховання і емоційна сфера особистості. *Класний керівник*. 2003. № 4. С.24-29.
51. Чабан О.В. Авторські школи як середовище реалізації інноваційного освітнього потенціалу // <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4341/3838>
52. Чабан О.В., Косенко Т.В. Формування моральних якостей у дітей дошкільного віку за допомогою мультфільмів // Modern directions of scientific research development. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2021. Pp. 265-269. URL:<https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-directions-of-scientific-research-development-28-30-sentyabrya-2021-goda-chikago-ssha-arhiv/>

ДОДАТОК А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Косенко Тетяна Вікторівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

Тетяна Косенко
(ім'я, прізвище)

Додаток Б

Результати діагностики за методикою «Спостереження за емоційним станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю «Зайчикова хатинка », що проводиться на констатуючому етапі дослідно - пошукової роботи

Результати контрольної групи

ім'я дитини	події вистави						результат
	«Лисиця залишилась без притулку »	«Лисиця виганяє зайчика з хатинки »	«Заєць з собакою йдуть до лисиці »	«Заєць з вовком йдуть до лисиці»	«Заєць з ведмедем йдуть до лисиці »	«Півень і заєць виганяють лисицю »	
Єва	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	6 б- в
Юля	0 б	1 б	1 б	1 б	0 б	1 б	4 б- ср
Дмитро	0 б	0 б	1 б	1 б	1 б	1 б	4 б- ср
Уляна	0 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	5 б- в
Олексій	0 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	5 б- в
Аріна	0 б	1 б	1 б	1 б	0 б	1 б	4 б- ср
Маша	0 б	0 б	1 б	0 б	0 б	0 б	1 б- н
Настя	0 б	1 б	1 б	0 б	1 б	1 б	4 б- ср
Єгор	0 б	1 б	0 б	1 б	1 б	1 б	4 б

								- ср
Поліна	1 б	1 б	1 б	0 б	0 б	1 б	1 б	4б - ср
Мілана	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	6б - в

Катя	4 роки	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	6б - в
Влад	4 роки	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	6б - в
Ксенія	4 роки	0 б	0 б	1 б	1 б	1 б	1 б	4б - ср
Вероніка	4 роки	1 б	0 б	0 б	1 б	1 б	1 б	4б - ср
Костя	4 роки	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	6б - в
Аліна	4 роки	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	6б - в
Вова	4 роки	0 б	0 б	1 б	1 б	1 б	1 б	4б - ср
Саша	4 роки	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	1 б	6б - в
Микита	4 роки	1 б	0 б	0 б	0 б	0 б	0 б	1б - н

Результати експериментальної групи

ім'я дитини	події вистави						результат
	«Лисиця лишилась без	«Лисиця виганяє зайчика	«Заєць з собакою йдуть до	«Заєць з вовком йдуть до	«Заєць з ведмедем йдуть до	«Півник і заєць виганяють	

	притулку » з хатинки »	лисиці »	лисиці»	лисиці »	лисицю »		
Олена	1б	1б	0б	1б	0б	1б	4 б - ср
Катя	1б	1б	1б	1б	0б	1б	5 б вис
Олексій	0б	0б	1б	1б	1б	1б	4 б - ср
Настя	0б	1б	0б	1б	0б	1б	3 б - ср
Юля	1б	1б	1б	1б	1б	1б	6 б
Настя	1б	1б	1б	0б	0б	1б	4 б - ср
Авеліна	0б	1б	0б	0б	0б	1б	2 б - н
Юля	1б	1б	0б	0б	0б	1б	3 б - ср
Микита	1б	1б	1б	1б	1б	1б	6 б - вис
Соня	0б	0б	0б	0б	0б	1б	1 б - н

Оцінка прояву емоцій по відношенню до літературних персонажів здійснювалася за двобальною шкалою:

0б - дитина проявляє неадекватні емоції або байдужа до того, що відбувається в спектаклі.

1б - дитина проявляє адекватні емоції по відношенню до персонажів.

Обробка результатів: максимальне число балів - 6. Якщо дитина отримує 5-6 балів, то це показник високого рівня розвитку, якщо 3-4

бали то це показник - середнього рівня розвитку, а 0-2 бали вказує на низький рівень розвитку.

Додаток В

Результати діагностики за методикою «Програма спостереження за культурою поведінки дитини», що проводиться на констатуючому етапі дослідно - пошукової роботи

Результати експериментальної групи

Олена	Катя	Олексій	Даша	Настя	Авел іна	Юля	Микита	Соня	Настя
19	1	17	2	2	1	1	27	1	18
б ср	9б ср	б ср	7б в	8б в	4б ср	6б ср	б в	0б н	б ср

Обробка результатів:

Максимальна кількість балів - 33. Якщо дитина отримує 20-33 бали, то це показник високого рівня культури поведінки дитини; якщо 11-19 балів - середнього, а 0-10 балів вказує на низький рівень оволодіння дитиною навичками культурної поведінки.

Додаток Г

Результати діагностики по методиці «Характер проявів емпатичних реакцій і поведінки у дітей», що проводиться на констатуючому етапі дослідно - пошукової роботи

Результати експериментальної групи

	Олена,	Настя,	Даша	Олексій	Юля	Соня	Катя,	Настя,	Микита,	Авелі на
	і	н	і	і	н	н	і	ч	і	н
	і	і	і	і	н	н	і	н	н	н
	і	і	і	ч	і	і	ч	і	і	і
	н	і	ч	ч	ч	н	і	ч	і	і
	н	н	н	і	і	н	і	ч	н	н
	н	і	н	н	і	ч	н	н	н	ч
	н	ч	н	н	н	і	н	н	ч	і
	н	ч	і	ч	н	ч	н	і	ч	і
	і	н	і	н	і	н	і	н	н	н
0	н	і	н	н	н	і	і	н	н	і
1	н	ч	н	н	н	і	і	і	н	ч
2	ч	н	ч	н	і	н	н	н	н	н
	19,	16,	22,	20,	17,	12,	10,	9,	18,	17,
	Див. Тип	Ег. тип	Гум. тип	Гум. тип	Див. Тип	Ег. тип	Гум. тип	Див. Тип	Див. в. Тип	Див. Тип

Обробка отриманих результатів:

Кількісна інтерпретація даних:

- якщо дитина часто поводить себе адекватно, згідно пунктів 1, 5, 9, 12, то за кожне з цих проявів вона отримує 6 балів, що в сумі становитиме 24 бали;

- якщо подібні форми поведінки виявляє лише іноді, то їй присвоюється за кожну по 5 балів;

- якщо форма поведінки дитини часто адекватна зазначеним в пунктах 4, 6, 7, 8, то за них вона отримує по 4 бали;

- якщо прояв даних форм поведінки (4, 6, 7, 8) спостерігається у дитини лише іноді, то вона отримує за них 3 бали;

- якщо поведінка дитини часто відповідає описаним в пунктах 2, 3, 10, 11, то ставиться по 2 бали;

- якщо дитина ніколи не проявляє зазначеного поведінки, то ставимо 0 балів. Якісна інтерпретація даних:

Якщо дитина проявляє інтерес до стану іншого, яскраво емоційно на нього реагує і ідентифікується з ним, активно включається в ситуацію, намагається допомогти, заспокоїти іншого, то це може інтерпретуватися як прояв дитиною гуманістичної форми (високої) прояви емпатії. До дітей з гуманістичним типом емпатії відносяться ті, хто набрав від 20 балів до 24 балів.

У тому випадку, коли дитина намагається відвернути увагу дорослого на себе, емоційно реагує на переживання іншого, але при цьому каже: "А я не плачу ніколи ..." і т.п., якщо дитина, прагнучи отримати похвалу, схвалення дорослого, лише зображує співчуття, співпереживання іншого, то всі ці показники розглядаються як прояв егопокої емпатії. Егоцентричних емпатію проявляють діти, які набрали від 12 до 16 балів.

Діти, не проявляють інтересу до емоційного стану інших, слабо реагують на їх переживання і вчиняють емпатійні дії лише по

спонуванню дорослого, можуть бути віднесені до низького рівня розвитку емпатії. Це діти, які отримують від 1 до 8 балів.

Діти з кількістю балів від 17 до 19 можуть бути віднесені до змішаного типу емпатії.

Якщо ж бал дитини коливається в межах 11, то можна припустити, що розвиток емпатії у неї йде по типу езопової.

Додаток Д

Підсумкова таблиця результатів діагностичних процедур, що проводяться на заключному етапі дослідно - пошукової роботи

когнітивні перша сфера	емоційно Чуттєва сфера	поведінкова сфера		рівень Морального розвитку
діагностич на методика	діагностична методика спостере ження за емоційний станом дітей в процесі перегляду лялькового спектаклю	діагностична методика «Програма спостере ження за культурою поведінк и дитини » (А.М.Щетіні на)	діагност ичний перша методика «Характ ер прояви емпатич них реакцій у дітей ». (А.М.Щетіні на)	

	«Зайчикова хатинка»				
Єва	середній рівень	високий рівень	середній рівень	змішаний тип емпатії (середній рівень)	середній рівень морального розвитку
Юля	високий рівень	середній рівень	середній рівень	гуманістичний тип емпатії (високий рівень)	високий рівень морального розвитку
Дмитро	високий рівень	середній рівень	середній рівень	егоцентричний тип емпатії (низький рівень)	середній рівень морального розвитку
	високий	середній	високий	гуманіст	високий

Настя	рівень	рівень	рівень	ичний тип емпатії (високий рівень)	рівень моральног о розвитку
	вис окий ріве нь	високий рівень	високий рівень	змішаний тип емпатії (середній рівень)	високий рівень моральног о

						розвит ку
Юлія	4 роки	сере дній рівень	сере дній рівень	висо кий рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Серед ній рівень морального розвитку
Інна	4 роки	висо кий рівень	висо кий рівень	сере дній рівень	Гуманісти чний тип емпатії (високий рівень)	Висок ий рівень морального розвитку

Саша	4 роки	середній рівень	високий рівень	середній рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку
Єгор	4 роки	середній рівень	середній рівень	середній рівень	Гуманістичний тип емпатії (високий рівень)	Середній рівень морального розвитку
Поліна	4 роки	середній рівень	середній рівень	високий рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку
Мілана	4 роки	високий рівень	високий рівень	середній рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Високий рівень морального розвитку
Катя	4 роки	високий рівень	високий рівень	високий рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Високий рівень морального розвитку
Влад	4 роки	середній рівень	високий рівень	середній рівень	Егоцентричний тип емпатії (низький рівень)	Середній рівень морального розвитку
Ксенія	4 роки	високий рівень	середній рівень	високий рівень	Егоцентричний тип емпатії	Середній рівень морального розвитку

					(низький рівень)	розвитку
Микита	4 роки	низький рівень	низький рівень	низький рівень	Егоцентричний тип емпатії (низький рівень)	низький рівень морального розвитку

						розвитку
Костя	4 роки	середній рівень	високий рівень	середній рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку
Аліна	4 роки	високий рівень	високий рівень	високий рівень	Гуманістичний тип емпатії (високий рівень)	Високий рівень морального розвитку
Вова	4 роки	високий рівень	середній рівень	високий рівень	Гуманістичний тип емпатії (високий рівень)	Високий рівень морального розвитку
Маша	4 роки	низький рівень	низький рівень	низький рівень	Егоцентричний тип емпатії (низький рівень)	Низький рівень морального розвитку
Вероніка	4 роки	середній рівень	середній рівень	середній рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку

					рівень)	розвит ку
--	--	--	--	--	---------	--------------

Олена	4 роки	високий рівень	середній рівень	середній рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку
Настя	4 роки	високий рівень	високий рівень	середній рівень	Гуманістичний тип емпатії (високий рівень)	Високий рівень морального розвитку
Олексій	4 роки	середній рівень	середній рівень	середній рівень	Гуманістичний тип емпатії (високий рівень)	Середній рівень морального розвитку
Даша	4 роки	високий рівень	високий рівень	високий рівень	Гуманістичний тип емпатії (високий рівень)	Високий рівень морального розвитку
Настя	4 роки	середній рівень	середній рівень	високий рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку

Юлія	4 роки	середній рівень	низький рівень	середній рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку
Юлія	4 роки	середній рівень	середній рівень	середній рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Середній рівень морального розвитку
Микита	4 роки	високий рівень	високий рівень	високий рівень	Змішаний тип емпатії (середній рівень)	Високий рівень морального розвитку
Соня	4 роки	середній рівень	низький рівень	низький рівень	Егоцентричний тип емпатії (низький рівень)	Низький рівень морального розвитку
Настя	4 роки	середній рівень	середній рівень	середній рівень	Егоцентричний тип емпатії (низький рівень)	Середній рівень морального розвитку

Конспекти форм роботи з дітьми

Тема «Людина і її вчинки»

Розгляд ілюстрацій «Хороші і погані вчинки»

завдання:

- уточнювати, узагальнювати і розширювати уявлення дітей про хороші і погані вчинки;
- вчити оцінювати вчинки людей;
- прищеплювати дітям бажання здійснювати тільки хороші вчинки;

Обладнання: ілюстрації «Хороші і погані вчинки» Хід:

Педагог: Доброго ранку. Сьогодні ми поговоримо на тему: «Що таке добре і що таке погано». Як ви думаєте, що таке хороші вчинки?

Діти: Допомогати мамі, допомагати одному, ділитися іграшками, врятувати kota від злої собаки. Педагог: Правильно. А що таке погані вчинки?

Діти: Поганий вчинок це коли б'ються, лаються і т.п.

Педагог: Молодці! Ви правильно пояснили, що вчинки бувають різні: хороші і погані. Хороші вчинки подобаються іншим людям, вони їх радують, погані - не подобаються, засмучують. Кожна людина хоче бути потрібним іншим людям, робити їм приємне. Люди помічають і цінують це.

Педагог: А тепер давайте з вами розглянемо ілюстрації, на яких діти здійснюють різні вчинки.

Педагог: Що зображено на малюнку? А як ви думаєте, який це вчинок хороший або поганий? А як би ти вчинив? (відповіді дітей)

Педагог: Молодці! Хлопці, що сьогодні нового ви дізналися на занятті? (відповіді дітей) ***Бесіда за змістом мультфільму «Що таке добре, а що таке погано»*** Зразкові питання:

1. Про яких вчинках йдеться в мультфільмі? (про хороших і поганих)

2. Які вчинки батько назвав хорошими? (гуляти і грати в гарну погоду, стежити за чистотою тіла і речей, захищати, любити працю, допомагати)

3. Які вчинки батько назвав поганими? (гуляти в погану погоду, ходити брудним, битися, ламати іграшки і рвати книжки, всього боятися і бути боягузом)

4. Скажіть, які ще хороші вчинки ви знаєте? 5. А які погані вчинки ви знаєте?

6. Які вчинки краще здійснювати? Чому? Важливо чи в житті надходити добре?

Бесіда за змістом мультфільму «Пригоди кота Леопольда»

Зразкові питання:

1. Хто головні герої мультфільму? (кіт Леопольд і миші)
2. До якого свята готувався кіт Леопольд? (день народження)
3. Як миші намагалися зіпсувати свято коту Леопольду?
4. Хто вам більше сподобався в мультфільмі: кіт Леопольд або мишенята? Чому?

Бесіда за змістом мультфільму «Пудя»

Зразкові питання:

1. Хто прийшов в гості до батька? (важливий громадянин)
2. Що зробили діти з шубою гостя? (відірвали від неї хвостик)
3. Про що домовилися діти? (про те, що будуть мовчати про своє проступок)
4. Кому потрапило за цей вчинок і чому? (собаці Ребіков, тому що батько побачив хвостик у Ребіков в паці)
5. Призналися чи діти в своєму вчинку?

6. А як би ви вчинили на їх місці? *Бесіда «Мої добрі вчинки»*

Зразкові питання:

1. Скажіть, хлопці, робите ви хороші вчинки? Які?

2. А бувало чи так, що ви вчиняли погано?

3. Як ви думаєте, ми з вами повинні намагатися більше хороших вчинків здійснювати або поганих? Чому?

4. Хлопці, давайте будемо намагатися здійснювати тільки хороші вчинки, і тоді світ стане набагато добрішим! Ви зі мною згодні?

Дидактична гра «Різні вчинки героїв мультфільмів»

Мета: формування вміння відрізнити гарне поведінку, від поганого.

Хід: Педагог на фланелеграфі поміщає картки, на яких намальовані питальні знаки різних кольорів. Картки закривають картинки, на яких зображені герої мультфільмів в різних ситуаціях, і дитині потрібно розповісти, де герої поведуться добре, а де надходять погано. Дитина кидає різнокольоровий кубик, і який колір на кубуку випадає, картку з таким кольором вона і відкриває.

Дидактична гра «Добре - погано»

Мета: формування вміння відрізнити гарне поведінку, від поганого.

Хід: Педагог розкладає на столі картинки із зображеннями різних вчинків героїв мультфільмів. Діти розкладають картинки на дві групи: зліва - з зображенням хороших вчинків героїв мультфільмів, праворуч - із зображенням поганих вчинків героїв мультфільмів.

Тема «Різне настрої»

Розгляд альбому «Різні емоції»

завдання:

- формувати уявлення дітей про різні емоційні стани (веселощі, смуток, страх, здивування, злість);

- розвивати здатність розуміти емоційний стан інших людей.

Устаткування: піктограми, що відображають радість, смуток, здивування, переляк і злість, ілюстрації з зображенням дітей з різним емоційним станом;

хід:

Педагог: Діти, сьогодні ми з вами поговоримо про настрої . Вони можуть бути різним: сумним і веселим, в залежності від того, які події відбуваються в нашому житті. Хороші події викликають у нас радість і ми посміхаємося, погані події - викликають у нас смуток і неприємні враження (наприклад, ти з ким-небудь посварився, зламав іграшку); щось нас дивує. І кожен раз у нас змінюється вираз обличчя. Воно може бути таким: (розглядання піктограм, що відображають радість, смуток, здивування, переляк і злість).

Педагог: А яке у вас сьогодні настрої? (відповіді дітей) А ви зможете здогадатися, який настрої у вашого друга? (відповіді дітей) А за якими ознаками?

Педагог: А тепер давайте з вами розглянемо ілюстрації, на яких зображені діти в різному настрої.

Педагог: Хлопці, яке настрої у цього хлопчика? Як ви визначили? Чому він такий? (відповіді дітей)

Педагог: Молодці! Що нового ви сьогодні дізналися? (відповіді дітей) Хлопці, я вам бажаю, щоб у вас було завжди тільки хороше настрої.

Бесіда по мультфільму «Ох і Ах»

Зразкові питання:

1. Хто головні герої мультфільму? (Ох і Ах)
2. Яким був Ах? (веселим, радісним)
3. Яким був Ох? (сумним)
4. Хто вам більше сподобався в мультфільмі: Ах або Ох? Чому?

Бесіда по мультфільму «Зайчикова хатинка»

Зразкові питання:

1. Чому лисиця вигнала зайця з його хатинки? (тому, що у лисиці хатинка розтанула)
2. Що відчув заєць, коли його вигнала лисиця? (він засмутився, заплакав)
3. Хто допомагав зайчику вигнати лисичку з будиночка? (пес, вовк, ведмідь, півень)
4. Чим закінчився мультфільм? (півень вигнав лисицю з хатинки)

Бесіда за мультфільмом «Крихітка Єнот»

Зразкові питання:

1. Чому мама послала крихітку Єнота на ставок? (зібрати солодку осоку)
2. Який у нього був настрій? (веселе, радісне)
3. Чого злякався крихітка Єнот, коли прийшов на ставок? (свого відображення)
4. Які почуття відчув? (страх)
5. А коли переляканий крихітка Єнот прибіг додому, що мама порадила йому зробити? (посміхнутися)